FORME IDENTITARE ÎN POVESTIRILE LUI UMBERTO SABA

Iulia NĂNĂU
Universitatea de Vest din Timişoara

Dacă „specificitatea antisemitismului, care e altceva decât o varietate de rasism sau xenofobie, îşi face apariţia în literatura antisemită, de la Voltaire la Hitler”[1], cum susţine istoricul Josy Eisenberg, de ce n-am putea căuta în literatură şi specificitatea evreităţii sau a iudeităţii, mai ales că, aşa cum tot el observă, „Această problemă de conţinut e deosebit de obsedantă astăzi pentru numeroşi evrei. Ea se situează în cadrul unei crize de identitate: ce înseamnă să fii evreu? Naţionalitate? Cultură? Religie? De douăzeci şi cinci de ani, această problemă face obiectul a nenumărate dezbateri şi colocvii. Definiţia cea mai evidentă a evreului e aceea că el este un om în căutarea propriei identităţi”[2].

Răspunsul la întrebarea „ce înseamnă să fii evreu?”, depinde de felul în care te raportezi la *evreu*: ca la un reprezentant al unui grup etnic, şi pentru asta trebuie să cunoşti caracteristicile acelui grup, pentru a-i putea stabili apartenenţa sau neapartenenţa; sau ca la un individ cu o anumită etnie, aflat în căutarea identităţii, dar nu în virtutea apartenenţei sau neapartenenţei la acea etnie. În primul caz, avem de-a face cu ceea ce Dubar numeşte forme identitare comunitare, societare sau statutare şi sociologia e mai în măsură să-i dea un răspuns,

[1] Josy Eisenberg, *O istorie a evreilor*, Ed. a 2-a, Humanitas, Bucureşti, 2006, p. 293.
[2] *Ibidem*, p. 348.

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

iar în cel de-al doilea, cu o formă narativă sau reflexivă, ce suportă, rezistă la diferite metode interpretative nelegate în mod exclusiv de ştiinţele sociale.

Ţinând cont de faptul că toate formele identitare se manifestă prin limbaj, investigarea modului în care acestea se configurează, într-o perioadă şi într-un context date, poate avea la bază unele texte literare şi de altă natură decât cea confesivă. Prin urmare, în acest studiu voi urmări modalitatea de configurare a formelor identităţii ficţionale în unele texte ale lui Umberto Saba, identitatea ficţională fiind singura analizabilă *din afară*, datorită naturii sale pur textuale. Nu voi identifica aceste identităţi ficţionale cu identităţile personale ale autorului, deşi sunt extrase din relatări cu caracter autobiografic. Relevanţa acestui demers stă, aşa cum s-a menţionat anterior, în perspectiva ce o poate oferi asupra a ce înseamnă să fii evreu pentru un anumit scriitor, într-o anume perioadă şi într-un anumit context. Orice generalizare ar duce inevitabil la speculaţii lipsite de fundament. Nu se poate stabili ce înseamnă evreitatea pornind de la un text literar, de la nişte personaje. Se obţin perspective, puncte de vedere, forme, formule care trimit la sau îşi au originea în lumea extratextuală, dar nu se confundă cu aceasta.

Legătura lui Umberto Saba cu iudeitatea sau evreitatea sa este interesantă prin atipicitatea ei. Nu şi-a pus problema unei identităţi evreieşti, considerându-se întotdeauna un scriitor italian. Acest fapt nu înseamnă că şi-a negat originea evreiască, ci doar că, pentru el, a fi evreu nu era o chestiune ce ar fi trebuit investigată, nu era o *problemă* sau un motiv de orgoliu, ci un fapt natural, o „nuanţă etnică" în plus, aşa cum o afirmă în *Scorciatoie e raccontini* [Scurtături şi povestioare], din 1945: „129 [....] Evreii italieni nu-i puteau face Italiei (în calitate de evrei) nici bine, nici rău. Mediteraneeni ca majoritatea,

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

trăind în Italia de secole sau milenii; există – cu unele excepţii – o mai mică diversitate între un italian evreu şi un italian neevreu, decât între, de exemplu, un breşcian şi un calabrez. O nuanţă etnică în plus, nu este decât o notă în plus de culoare, într-o ţară care (din punct de vedere etnic) seamănă cu acel covor 'prescurtat' în patru versuri de Ungaretti, în care fiecare culoare îşi face loc şi se extinde printre celelalte culori «pentru a fi mai singur dacă-l priveşti». [...]"[3].

Felul în care naratorul descrie Italia, imaginile prin care o redă, sunt imagini ale oraşului său natal, ale acelui Triest multicultural, pluriidentitar, tolerant, ale acelui covor pestriţ, în care culorile se întrepătrund, făcându-şi singure loc, într-un amalgam de nuanţe: „130

SITUAŢIE PERSONALĂ. (Din nou?) Nu aş vrea să se creadă că ceea ce am spus aş fi spus *pentru mine*. Întâi de toate, nu a fost niciodată în Italia – eliminând anii agoniei fascismului – nevoie să te aperi, în mod serios, de aceste lucruri. Şi apoi – după cum se ştie – doar mama mea era evreică. Eram, prin urmare, «amestecat». Şi – mai rău de atât! – periferic (triestin). Circumstanţele sunt cele care m-au făcut mai mult să sufăr; dar şi să înţeleg (să iubesc) mai mult decât unii şi decât alţii"[4].

A spune pentru cineva, înseamnă a te referi doar la acea persoană. A spune pentru tine, înseamnă a te justifica, a-ţi susţine părerea, a-ţi căuta scuze, motive, argumente. Or, aşa cum remarcă naratorul, etnicitatea este circumstanţială şi doar în virtutea acestei trăsături poate fi cauza unor suferinţe. Circumstanţialul nu poate fi justificat, nu are valoare obiectivă şi generală.

---

[3] Umberto Saba, *Prose scelte*, Mondadori, Milano, 1976, pp. 114-115. Traducerea acestui fragment, precum şi a următoarelor, ne aparţine.

[4] *Ibidem*, p. 115.

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

Scurtăturile lui Saba aduc cu aserţiunile pe teme identitare ale lui Leon Wieseltier – sau mai degrabă invers – deşi, spre deosebire de acestea, se dezvoltă pe mai multe direcţii: de la anecdotica cu tematică personală, la filosofie, istorie, estetică, poetică, artă şi literatură.

În prima *scurtătură* naratorul îşi motivează alegerile grafice. Prezenţa parantezelor, a cratimelor, a semnelor exclamative sau interogative, a punctelor de suspensie, a cuvintelor subliniate, se justifică prin neputinţa lui de a mai spune ceva fără abrevieri[5]; acest tip de grafie fiind indispensabil procedeului. Ironia transpare de la primele rânduri şi se va regăsi pe tot parcursul acestor adevărate scurtcircuite ale gândirii.

O *scurtătură* este, conform *DEX* –ului, o „1. Bucată scurtă de lemn; retevei. 2. Cărare care urmează distanţa cea mai scurtă între două puncte", iar sensul pe care Saba îl dă acestui termen ce desemnează un nou tip de proză este, într-o cheie ludică şi autoparodică, asemănător: „2.

SCURTĂTURI. *Sunt* – spune Dicţionarul – *căi mai scurte pentru a ajunge dintr-un loc în altul.* Sunt, uneori, grele; adevărate cărări pentru capre. Pot să-ţi provoace nostalgia pentru drumurile lungi, întinse, drepte, provinciale"[6].

Ce sunt aceste *scurtături*? Speculaţii, opinii, judecăţi de valoare, sunt altceva faţă de proza italiană din acea vreme. Sunt pentru „capre", aluzie la poezia *Capra*, în care, eul liric îi vorbeşte unei capre singure, legată; iniţial dintr-o reacţie naturală, de un ludism instinctual, iar ulterior, din cauza recunoaşterii unei aceleiaşi dureri, unice şi invariabile, în tot ceea ce vieţuieşte, om sau animal de-o potrivă: izolarea. *Scurtăturile* sunt raţionamente dificil de urmat, neobişnuite, paradoxale,

---

[5] „Nu mai ştiu să spun fără să abreviez; şi nu puteam să abreviez altfel" (p. 73).

[6] *Ibidem*, p. 74.

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

ironice, greu accesibile, întortocheate. Nu tratează teme provinciale, în care s-ar putea regăsi o majoritate. Sunt *noul* care poate deranja şi trezi nostalgii prin lipsa de coerenţă, de linearitate, prin fagmentarul haotic, dar sunt singura formă acceptabilă după Maidanek: „49.

Cititorul meu, să nu te-nşele aparenţa, uneori paradoxală, uneori de-a dreptul glumeaţă (?) a (unor) SCURTĂTURI. Se nasc toate din zece şi mai multe experienţe de viaţă, de artă, de durere. Sunt, dincolo de asta, supravieţuitoare, într-un fel, ale Maidanek-ului”[7].

Tema identităţii evreieşti nu este tratată în mod direct în carte. Maidanek este tema, iar Maidanek a fost, aşa cum menţionează autorul într-o notă de subsol, un lagăr german: „ Unii dintre puţinii cititori ai acestei cărţi dificile m-au întrebat ce sau cine este Maidanek. Maidanek a fost un mic lagăr german: primul descoperit de aliaţi. Ziarele şi revistele i-au descris, la vremea sa, ororile lăsate în urmă: Buchenwald, Auschwitz etc. erau pe-atunci necunoscute”[8]. Scurtătura face legătura directă între două puncte, or primul centru al ororii, mai mic ca suprafaţă, în comparaţie cu celelalte, dar nu şi din punct de vedere al suferinţei cauzate, a fost Maidanek. Oroarea este tema, iar Maidanek este oroarea ce avea să schimbe pentru totdeauna omenirea, nu pentru că acolo au fost ucişi evrei – autorul nu menţionează acest fapt – ci, pentru că fenomenul care a cauzat moartea acelor persoane, trece dincolo de limitele umanului, ale umanităţii: „5.

DUPĂ NAPOLEON fiecare om e un pic mai mult, prin simplul fapt că Napoleon a existat. După Maidanek...”[9].

---

[7] *Ibidem*, p. 88.
[8] *Ibidem*, p. 74.
[9] *Ibidem*.

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

Problemele rasiale sunt prezente doar pentru a sublinia, prin intermediul nelipsitei ironii, faptul că, în fond, italienii – şi aici naratorul se include şi pe sine[10] – nu sunt un popor rarist. Episodul cu «procesul rasial», o spune naratorul, nu este nici măcar o scurtătură. Morala, dacă există una, e că pentru colonelul de la îndelung aşteptatul proces din 1942, contează mai mult că soţia tânărului ofiţer este frumoasă, decât că este evreică, deci italienii sunt „*încă* – cu excepţii cu atât mai ruşinoase cu cât reprezintă excepţii – unul dintre popoare cele mai bune din lume”[11]. Iar fragmentul despre evreica romană care a înnebunit după ce şi-a pierdut şi ultimul dintre cei trei fii, de o simplitate tranşantă şi lipsită de orice urmă de compasiune facilă, stabileşte o diferenţă, o distanţă, între narator şi cei persecutaţi, prin constatarea finală: „Bieţii, bieţii oameni!”[12]. *Scurtătura* 129 este cea în care sunt prezentate diferenţele dintre evreii germani[13] şi cei italieni. Evreii germani erau:

---

[10] Şi în cea de-a 99 *scurtătură*, intitulată Trieste, naratorul menţionează că „Italia a dat fascismul; şi a fost un lucru îngrozitor. … Triestul italian i-a dat pe Italo Svevo, Umberto Saba, unele pânze (dacă mai există încă) ale marelui pictor Vittorio Bolaffio. Nu sunt un naţionalist; nu vreau să pun gaz pe foc, şi ştiu că ne-am dat, mai mult decât era necesar, de partea care nu trebuie. Dar, dacă lucrurile la care am făcut aluzie – poezii, tablouri, romane – mai au vreo greutate, cântăresc – fără contra greutate – în partea *noastră* de cântar”. (p. 104).

[11] Idem, p. 97.

[12] Idem, p. 101.

[13] „EVREII GERMANI iubeau Germania; dar *nu erau nemţi*. Cu atât mai mult, gazdele lor nebune (în spatele fiecărui nebun – zice, o dată-n plus, bine, TALMUDUL – se află un om rău) ar fi trebuit să-i preţuiască; *să-i cultive* – ca să zic aşa – în mod artificial. Foarte, prin natural or, vitali; şi îndrăgostiţi de ţara – la fel de vitală – în care se născuseră, dar în acelaşi timp, străini de ea; erau, prin definiţie, doctorii indicaţi acelui caz. Şi poate, dacă nemţii nu ar fi fost atât de bolnavi la început încât să respingă orice doctor şi orice medicament (imaginaţi-vă atunci un doctor şi un medicament evreiesc) – i-ar fi împiedicat să înnebunească de tot. […]” (p. 114).

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

vitali, îndrăgostiţi de ţara în care s-au născut, necesari acelui teritoriu, dar, în fond, „*nu erau nemţi*" ci străini. Ar fi trebuit „*cultivaţi* artificial" de oaspeţii lor „nebuni", ca un fel de plantă de leac, şi poate aşa s-ar fi prevenit o nebunie colectivă. Evreii italieni, în schimb sunt: mediteraneeni, nu fac nici bine nici rău ţării, mai asemănători italienilor ne evrei decât italienii din regiuni diferite între ei, o „nuanţă etnică în plus", o altă pată de culoare din covorul pestriţ al acelei ţări. Aşadar, evreii germani ies în evidenţă, nu sunt pe deplin integraţi, spre deosebire de cei italieni, care nu se diferenţiază prea mult de grupul etnic dominant. În primul caz evreii se dovedesc necesari, putând suplinii unele lipsuri (vitalitate, echilibru psihologic), iar în cel de-al doilea convieţuiesc în mod natural împreună cu celelalte grupuri etnice.

Identitatea ficţională a naratorului nu este aşadar evreiască, ci italiană. Ea nu este construită pe baza negării identităţii ficţionale iudaice, care nici măcar nu intră în discuţie, ci prin exaltarea ironică a unor valori-simbol considerate caracteristice spaţiului mediteranean: toleranţa, aprecierea frumosului, bunătatea, talentul artistic. În termenii lui Dubar, avem de-a face cu o identitate simbolică, construită pe baza unor opţiuni sau poziţii motivate prin credinţe.

Scurtăturile par să întărească ceea ce afirma unul din cei mai importanţi critici ai scriitorului, Guido Piovene, cum că, deşi şi-a dedicat un volum, *Gli ebrei* [Evreii] evocării unui „[...] Trieste evreiesc, unde Saba s-a născut şi a crescut, şi a fost mai ales evreiesc orizontul experienţei sale de tinereţe, Saba nu este un poet de inspiraţie rasială, cel puţin nu într-o direcţie univocă. Observaţia a fost făcută de mulţi, pe baza celor sugerate de însuşi Saba: mama evreică cu rudele ei, realitate a vieţii sale, iar tatăl, un tânăr cam impulsiv, fugit de acasă fără să stea prea mult pe gânduri, rămas ca un vis [...]. Acest amestec, o realitate evreiască care îl înconjura şi un vis

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

care nu era evreiesc [...] poate se relevă în proză chiar mai mult decât în poezie”[14]. Contrastul dintre mediul familial şi aspiraţiile scriitorului pare a fi tema ascunsă în spatele naraţiunilor obiective, de inspiraţie naturalistă, ce amintesc de unele nuvele ale lui Verga, din seria de proză scurtă *Gli ebrei* [Evreii], inclusă în volumul *Ricordi-Racconti* [Amintiri-Povestiri], scris în perioada 1910-1947 şi publicat de Mondadori în 1956. Din această serie fac parte primele trei povestiri: *Il ghetto di Trieste nel 1860* [Ghetoul din Trieste în 1860], *Sofia e Leone Vita* [Sofia şi Leon Vita], *Ella gli fa del bene* [Ea îi face un bine], a căror desfăşurare este plasată în „Trieste – Centru şi periferie”[15], oraş în care şi despre care s-a scris mult, a cărui „condiţie de frontieră”, după cum observă Claudio Magris, „cu toate contradicţiile ei de nerezolvat, te făcea să resimţi pregnant problema complexă şi greu de lămurit a identităţii, a oricărui fel de identitate, individuală, culturală, naţională”[16].

În prima povestire, Saba trasează imaginea ghetoului evreiesc din Triestul anului 1860, adică din perioada unificării Italiei, considerându-l de o „murdară originalitate”[17], cu al său comerţ de produse la mâna a doua şi prăvăliile în mod obligatoriu închise sâmbăta până la asfinţit. Evreii acelor timpuri sunt prezentaţi ca fiind în primul rând neîncrezători în «goim» (cel care nu este evreu). Neîncrederea ce duce la aversiune, la ură, ar fi, în opinia naratorului, rezultatul mileniilor de persecuţii şi segregări ce şi-au lăsat amprenta asupra acestui

---

[14] Umberto Saba, *Prose scelte*, Arnoldo Mondadori, Milano, Editore, 1976, p. XVI- XVII.

[15] Sintagma îi aparţine lui Cornel Ungureanu şi apare în studiul „Despre Claudio Magris, dinspre Trieste”, din Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Polirom, Iaşi, 2002, pp.133-141.

[16] Citat reprodus din Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Polirom, Iaşi, 2002, p. 135.

[17] Umberto Saba, *Prose scelte*, Mondadori, Milano, 1976, p. 5.

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

neam, şi nu o chestiune religioasă. Izolarea, necesară în trecut în vederea supravieţuirii fizice, devine, în lipsa unui pericol real, o sursă de confort mental prin siguranţa oferită, fiind astfel preferată integrării. Până şi familiile care şi-ar permite să părăsească ghetoul şi să-şi cumpere case mari şi frumoase în oraş, decid să rămână în «citadela» unde bătrânii lor practicaseră şi mai practicau încă, comerţul cu lucruri folosite, loc al memoriei şi al intimităţii: „În virtutea tradiţiei şi prin forţa inerţiei unei obişnuinţe mentale devenită, ca orice idee fixă, o greutate mai dificil de lăsat decât de purtat, îşi imagina de bună voie că, în afara acelui centru, s-ar mai desfăşura persecuţiile încetate cu zeci de ani în urmă, şi care nu existaseră vreodată în singurul mare port de mărfuri al Austriei, unde populaţia avea un caracter deja prea meridional pentru ca boala nordică a antisemitismului să poată prinde rădăcini”[18]. După deschiderea porţilor ghetoului, „cei mai buni evrei, cei liberi de prejudecată şi de frică”, au ştiut să profite de pe urma conjuncturii favorabile şi să se plaseze în funcţii presigioase. A fost o perioadă în care comunitatea a crescut numeric şi a devenit tărâmul tuturor posibilităţilor: ajungeai cu o recomandare la Rabin sau la „vreun bătrân filantrop”, şi om te făceai: schimbai fesul roşu şi zdrenţele pe un costum cu cilindru, bun de afişat în oricare din cele trei temple cu ocazia „solemnităţilor religioase”.

Dincolo de această realitate se afla cea a „poporului mărunt, cei care nu aveau destulă iniţiativă pentru a se elibera de comerţul cu de-amănuntul” [19] cu obiecte folosite, activitate dispărută, susţine naratorul, la momentul povestirii. Clienţii acestui tip de comerţ erau în majoritatea lor, slavi din teritoriu sau marinari din Iliria şi Dalmaţia, care doreau să-şi schimbe

[18] Idem, p. 5.
[19] Idem, p. 6.

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

sărăcia pe o vechitură mai puţin folosită. Inevitabilele furturi, înşelăciuni, cămătării, erau făcute de neguţători, şi mai ales de neguţătorese, cu o abilitate de-a dreptul sublimă, printr-o uimitoare cunoaştere psihologică şi fiziologică a victimelor. Toate armele erau bune; atât pentru a-l atrage în propriul magazin pe client, cât şi pentru a câştiga în concurenţa cu ceilalţi vânzători". Străzile strâmte şi aglomerate, prăvăliile deschise una în faţa celeilalte, totul te duce cu gândul la un câmp de luptă, la o înfruntare dintre doi „campioni inamici", a cărei miză nu mai este însă onoarea, ci supravieţuirea în mizerie. De la derizoriu la grotesc nu mai e decât un pas. Arsenalul aflat la dispoziţia combatanţilor seamănă cu „cele mai neobrăzate linguşiri" aruncate clienţilor nocturni de către prostituate; orice metodă era bună atât timp cât garanta supravietuirea: „se schimba limba, dialectul, zâmbetul, în funcţie de vârsta, sexul şi naţionalitatea clientului. Pentru cazurile grave, când târguiala, îndelung pregătită, ameninţa să nu se facă, se găsea, ascunsă după tejghea ca o ultimă soluţie, o sticlă de rachiu, cu unul sau două păhărele murdare"[20].

Limba folosită de neguţători era „un jargon compus dintr-un dialect triestin mieros, amestecat cu vocabule ale ebraicii din registrul de jos, de neînţeles pentru cei neiniţiaţi". Concurenţa acerbă ducea cu uşurinţă la certuri. Vecinii de tarabă îşi impuneau drepturile cu forţa, iar dacă se întâmpla să-şi piardă clientul în favoarea rivalului, îşi descărcau amarul urlând în gura mare toate afacerile necurate ale adversarului sau numărul de guri de întreţinut „cu o logică barbarică, cu străfulgerări de elocvenţă demnă de Ieremia. Era prin urmare o luptă pentru viaţă la fel de furioasă ca şi cea pe care o descoperim la insecte printre ierburile câmpului sau nisipul mării"[21].

---

[20] *Ibidem*, p.7.
[21] *Ibidem*.

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

Doar proprietarii cu o afacere pusă pe picioare şi o clientelă stabilă îşi luau libertatea de a le ţine închise Sâmbăta, „ziua Domnului", în virtutea unei bunăstări demne de „un adevărat pământ al făgăduinţei"[22].

Perspectiva ironică a naratorului recreează, de-a lungul întregii relatări, o lume închisă într-un ghetou mai mult interior decât exterior, autoimpus, o realitate de o „murdară originalitate", în virtutea definiţiei din *DISC* a ironiei şi a actului de a ironiza, ce implică o atitudine de bonomă persiflare, din partea cuiva care remarcă aspectul ridicol, paradoxal sau banal al unei situaţii, al unui fapt. E viziunea din afară, de pe o poziţie superioară, ca un fel de studiu de caz.

Făcând un bilanţ al informaţiilor despre evrei, extrase din această povestire, ar rezulta că, în ghetoul din Trieste, pe la 1860: evreii erau neîncrezători în celălalt datorită persecuţiilor milenare; neîncrederea lor ducea la aversiune şi chiar la ură; neîncrederea nu era bazată pe chestiuni religioase; evreii nu erau dispuşi să se adapteze; sufereau de mania persecuţiei;

ghetoul era pentru evreii înstăriţi un spaţiu al intimităţii şi al memoriei, la care nu erau dispuşi să renunţe; pe-atunci Trieste era un fel de El Dorado; evreii aveau simţ practic şi o înclinaţie spre comerţ, naturale; existau două tipuri de evrei: cei „mai buni", în sensul de *mai capabili*,care au ştiut să profite de pe urma schimbărilor şi au ajuns în posturi importante, şi cei „fără iniţiativă", *incapabili* să iasă dintr-o anumită schemă de gândire; evreimea măruntă se ocupa cu vânzarea şi cumpărarea de obiecte folosite; acest gen de comerţ presupunea înşelăciunea, furtul, cămătăria, indiferent de etnia celor implicaţi; neguţătorii, dar mai ales neguţătoresele foloseau un întreg arsenal de convingere, uneori extrem de vulgar, lubric; dis-

[22] *Ibidem*, p. 8.

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

cursul târgoveţelor varia în funcţie de client; clienţii nu erau italieni, ci slavi sau marinari din Iliria şi Dalmaţia; se folosea un jargon inaccesibil neiniţiaţilor; în cazuri extreme se recurgea şi la alcool; certurile erau frecvente şi zgomotoase; nu exista o solidaritate interetnică, ci una a statutului social; concurenţa era acerbă şi neloială; acest gen de comerţ viza doar supravieţuirea, subzistenţa; existau prăvălii mai înstărite, ce aveau clienţi stabili; doar proprietarii acestor prăvălii nu lucrau Sâmbăta; să respecţi practicile religioase era o chestiune de statut social şi economic.

Ceea ce frapează la această listă este că imaginea comunităţii evreieşti este redusă la un număr de clişee, folosite în unele cazuri de propaganda antisemită. Evreul este descurcăreţ, speculant, elegant îmbrăcat, când merge la templu, dar şi murdar, certăreţ, guraliv, vulgar, dându-se în spectacol. Este prezentată nuanţat, în schimb, proverbiala solidaritate evreiască, rezultată mai degrabă dintr-un tip de mecenatism negustoresc, corporatist, dacă pot să folosesc acest termen, decât dintr-o autentică compasiune.

Celelalte două povestiri, având în centrul lor două personaje feminine extrem de diferite, nu fac decât să confirme portretul robot al evreului mediu din ghetoul triestin de la 1860, trasat anterior. *Sofia şi Leon Vita* prezintă povestea unor patroni care-şi permit să închidă prăvăliile Sâmbăta. Diferenţa de treizeci de ani dintre ei demonstrează că la baza căsătoriei s-au aflat motive pragmatice. Ambii soţi sunt preocupaţi doar de câştig, Sofia pentru că a cunoscut sărăcia şi banii îi oferă un confort psihic, iar Leon pentru a-şi permite în continuare acele acte de binefacere care-i garantează un statut special în cadrul comunităţii religioase. În *Ea îi face un bine*, Saba se întoarce la „poporul mărut”. Este, ca de altfel şi celelalte două, o povestire cu teză, din care rezultă că neîncrederea în „goim” şi încrederea

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)

în solidaritatea lui „iudì" este o prejudecată: Anna nu va fi ajutată de fratele bogat, care-i impune să-şi părăsească bărbatul, luat de altfel împotriva voinţei familiei şi cam netrebnic, ci de vecina italiancă, considerată băgăcioasă şi bârfitoare, căreia îi va mărturisi într-un final apoteotic prejudecăţile avute împotrivă-i, cu ochii în lacrimi şi plină de regrete.

Vocea care narează aceste povestiri stabileşte o diferenţă netă, tranşantă, prin tonul ironic şi folosirea persoanei a treia, între ea şi evrei, neducând la configurarea vreunei identităţi personale ficţionale evreieşti. Este vorba însă de un anumit tip de evreu şi de o anumită evreitate, cea legată de spaţiul ghetoului provincial, produse ale unei mentalităţi şi a izolării impuse din afară dar mai ales din interiorul comunităţii, în numele unor valori tradiţionale.

Povestirile şi *Scurtăturile* sunt scrise din perspectiva evreului integrat în ţesutul social, care, provenind din familii stabilite de secole în zonă ţi cunoscându-i dialectul, devine mai apropiat comunităţii de adopţie decât italianul dintr-o altă regiune, perspectivă ce nu solicită o căutare şi implicit o justificare de natură identitară. Imaginea acestui tip de evreu se construieşte în schimb prin opoziţie cu cea a evreului din Germania care, în ciuda pasiunii cu care-şi iubeşte ţara, nu poate fi cu adevărat german, şi cu cea a evreului negustor de vechituri din ghetoul triestin, închis la nivel mental într-un spaţiu al prejudecăţilor anti *goim*.

BDD-A12905 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:32:32 UTC)